

Володимир Грабовський

КРАКІВ МУЗИЧНИЙ: ФЕСТИВАЛЬ З УКРАЇНСЬКОЮ ПОТКОЮ

Музична культура в стосунку до сучасності нині переживає своєрідні моменти. У порівнянні з іншими мистецтвами музика, безперечно, «володіє умами» у значно більшій мірі. Проте й це мистецтво, піддаючись новітнім чинникам суспільного розвитку (глобалізація, тотальне засилля ЗМІ і т. п.), відчуває реальні загрози. Йдеться про високі духовні ідеали, непроминальні цінності homo sapiens, що чимдалі скочуються у світі до споживацького рівня, спрощено висловлюючись – до матеріалізму.

Краків – давня польська столиця – місто високої культури й визначних пам'яток історії. Тут знаходиться знаменитий Вавель, що служив резиденцією королів, численні музеї, галереї, концертні зали. Тут знайшли останній спочинок – на

Раковицькому цвинтарі – художник Ян Матейко, філософ Роман Інгарден. Чимало пам'яток української культури теж мають тут своє місце; як не пригадати імен відомих діячів нашої культури – письменника Богдана Лепкого, мовознавця Степана Смалья-Стоцького чи захоронень – на тому ж цвинтарі – вояків українських визвольних змагань.

Музичний фестиваль – дитя новітнього часу – нині є невід'ємним атрибутом культури цивілізованої держави. У деяких наших західних сусідів стає традицією влаштовувати фестивалі – міжнародні! – не тільки у великих центрах, а й у малих містечках, навіть селах. Не буду акцентувати на тому, що такі акції розвивають та утверджують межі власної національної культури, слугують взаєморозумінню між народами, сприяють становленню такого зрозумілого поняття як європейськість. Словом, фестивалів є багато, але хочу розповісти про особливо цікавий, на мій погляд, міжнародний музичний фестиваль «Дні музики краківських композиторів», який щорічно відбувається на початку літа у Кракові. Цьогорічний 23-й фестиваль може видатися дещо скромнішим за попередні, бо книжкове видання з повною інформацією про фестиваль, його актуальні події, докладні відомості про його історію (композитори, твори, виконавці) охопило ... 260 сторінок. Наголошую на цьому, оскільки цьогорічне видання (як і минулі) є свідченням високого рівня культури: ця інформація буде служити й майбутнім поколінням як надійне джерело музичної історії Польщі початку XXI століття. Як наголошує у вступному слові проф. Єжи Станкевич, 2011 рік був багатий на ювілеї, що й знайшло відображення в акціях фестивалю. Одним з його співзасновників у Кракові, разом із Є. Станкевичем та Юліушем Луцюком, був композитор Єжи Кашицький, до 85-річчя якого цьогоріч було підготовлено цікавий концерт. Інші ювілеї – засадничо дуже різноманітні – це 70-річчя від смерті Ігнаці Яна Падеревського, як і 70-річчя створення Олів'є Мессіаном славнозвісного «Квартету на кінець часу» в німецькому концтаборі Герліц. Популяризації відомостей про цей квартет, створеного й вперше виконаного видатним французом у підневільних умовах, сприяла ретельна пошукова праця Єжи Станкевича: він знайшов унікальні матеріали свідків (спогади, фото, документи) і опублікував їх під назвою «Створення Квартету на кінець часу в концтаборі VIII Герліц (1940/41) – Олів'є Мессіан у колі польської інтелігенції та мистців»; ця доповідь прозвучала під час одного з фестивальних днів. Урочиста інавгурація фестивалю була скерована до цієї постаті: крім його «Мелодії у стилю Моцарта» та згаданого «Квартету» (ці твори закривали концерт), прозвучали твори низки європейських авторів, інспірованих постаттю Мессіана: Фернан Каріон, Ірадьї Сагбай, Міхал Якуб Папара, Марек Стаховський, Євгеній Іршай. Останній – вихованець лєнінградської школи – живе й працює в Словаччині; між іншим, є членом Спілки композиторів України і відвідує з концертами Україну. І. Сагбай – композитор і диригент іранського походження – вже віддавна «європеїзувався», вчився в Страсбурзі і в Мессіана в Парижі. Проживаючи у Франції, регулярно відвідує як диригент Тегеран.

Зліва направо:
Володимир Грабовський,
Яуген Паплавський
(Мінськ),
проф. Малгожата
Возна-Станкевіч
(дружина Є. Станкевіча),
Ігор Щербаков
(голова НСКУ).

Виступає
Єжи Станкевіч

Співає Ольга Пасічник

Єжи Станкевіч і Єжи Кіселевський

Щодо ж Падеревського – знакової постаті для Польської держави (прем'єр-міністр у 20-х роках), то зазначимо, що він народився в Україні. Невтомний Єжи Станкевич встиг навесні цього року побувати в його рідних місцях: у Житомирі відвідав могилу батьків композитора, дбайливо збережену польською спільнотою, та інші пам'ятні місця. З інших акцій згадаю гостей – композиторів з німецькомовної Швейцарії та Італії (з регіону Абрузія). Швейцарці Барбара Фукс (сопрано) і Вернер Бартчі (композиція, фортепіано) виконали музику Е. Гавбензака, Г. Малера і самого В. Бартчі. Натомість піаніст Марко Чікконе з Риму відтворив своєрідний речиталь під назвою «Cop Chorin», в якому твори геніального поляка чергувалися з композиціями, йому присвяченими – В. Відляка, Д. Реміджіо, Ф. Деллі Річчі, Я. Полячика, А. Джентіле, Щ. Тесаровіча. Ще один вечір фортепіанної музики у виконанні італійців Розелли Маттіолі (декламація) та М. Чікконе (фортепіано) – тут Шопенові «сусідувала» музика та оригінальні тексти Ніно Сальванескі (1886-1941). Своєрідно була представлена музика краківських композиторів: у рамках «композиторсько-виконавської майстерні» прозвучали твори 30 молодих композиторів Відділу сучасної музики і джазу Краківської музичної академії (під керівництвом проф. Я. Пільха). А Студія електроакустичної музики під кер. проф. М. Холонєвського репрезентувала програму, присвячену пам'яті творцеві комп'ютерної музики американцеві Максу Метьюзу (1926-2011). Продовжуючи розповідь про окремі, найбільш цікаві акції, хочеться підкреслити ще одну засадничу рису фестивалю. Так чи інакше **музичні** акції тут майже ніколи не обходяться без **слова** друкованого (згаданий збірник-інформатор) чи виголошеного усно вступного слова, реферату або навіть «круглого столу», потреба і доречність яких не викликає сумнівів у засідників. Неперевершеним майстром і великим прихильником цього «жанру» є Єжи Станкевич: кожен концерт доповнюється його коментарем, як завжди майстерним, виваженим і високозмістовним. Зрештою, п. Єжи, беручи участь у презентації польської музики у світі (а в Україні його виступи чули в Києві, Луцьку, Львові, Дрогобичі, Коломиї, Вінниці), активно і плідно використовує свої знання. А особливу роль музикознавства в сучасності він аргументовано виклав в інавгураційній промові у Львівській національній музичній академії ім. М. В. Лисенка. Під назвою «Музиколог і потреба пережиття нової музики» цей матеріал був опублікований в одному з наукових збірників у Києві. Органічною була презентація-концерт з нагоди 100-річчя народження та 20-річчя смерті видатного музичного критика, публіциста та композитора Стефана Кіселєвського. Це той Кісель (так його повсюдно «величали»), який виголосив промовисті слова: «Кепська та правда, яка не може дійти до людської свідомості без реклами». В часи сталінізму він дозволив собі полемізувати з панівною ідеологією: в 1968 році публічно висловився про політичну систему, як про «диктатуру темняків». Це викликало обурення керівника партії Гомулки, втрату праці й заборону друкуватись на 3 роки. У презентованій книзі «Кіселєвський» (автор – М. Гансьоровська) прослідковано не тільки його життєпис та публіцистика, але й розлога композиторська спадщина. Презентацію проводив Анджей Косовський – директор відомого видавництва PWM (Польське

видавництво музичне). Музичні твори композитора-критика, що прозвучали, підтвердили його значний талант, високу майстерність і в цій ділянці.

Цікавою, майже неповторною особливістю краківського музичного фестивалю упродовж його понаддвадцятирічної історії є його велика увага до непересічних явищ української культури. Основна заслуга в цьому, безперечно, належить багаторічному мистецькому керівникові, проф. Єжи Станкевичу. Його бачення своєї місії варте уваги: від 1995 року він щорічно буває в Україні й «шукає». Що? – запитає заінтригований читач. Усе! Музиколога, почесного професора ЛНМУ ім. М. В. Лисенка цікавить усе, варте уваги зі сфери сучасної музичної культури. Найперше те, що має стосунок до польськості, далі – найцікавіше, найвиразніше, найобдарованіше та інше най... зі сфери української музичної культури. Уважно простудіювавши багатосторінкові, змістовні фестивальні видання-інформатори (не повертається язик назвати їх «буклетами»), присвячені кожному з 23-х фестивалів, отримуєш природню втіху, зустрічаючись із знайомими іменами української музики, які сусідять із видатними авторитетами європейської музичної культури. Тут знайдемо наших славетних, все ще в нас недостатньо оцінених імен (маю на увазі не «широке визнання у вузьких колах», а цивілізовану ситуацію, коли видатних композиторів не плутають із футболістами, селекціонерами чи рок-зірками). Це Валентин Сильвестров, Леонід Грабовський, Євген Станкович, Мирослав Скорик, також їхні вчителі – Борис Лятошинський, Левко Ревуцький... Це, нарешті, їхні учні, молоде чи молодше покоління – Ігор Щербаков, Олександр Щетинський, Віктор Камінський, Олександр Козаренко, Богдана Фроляк, Богдан Сегін, Остап Мануляк, Олександр Шимко... Не буду перечислювати усіх авторів, твори яких успішно виконувалися в Кракові (переважно за їх присутності), але згадаю ще кілька знакових імен української музики. Це (крім згаданих Лятошинського та Ревуцького) – Микола Лисенко і Михайло Вербицький, також – Микола Колесса, Анатоль Кос-Анатольський. Що розповісти про уродженця Стрия, потім львів'янина, композитора трагічної долі (знищений гітлерівцями в 40-х роках) Юзефа (Йосифа) Коффлера – талановитої особистості? Проста відповідь – його творчість у Польщі не забута, йому присвячено низку досліджень, його музика виконується, в тому й в акціях краківського фестивалю. Тому-то замислюючись над його «своєрідною» назвою, логічно приходиш до висновку: які вони багаті, розкуті, європейські, що можуть вільно, досконало й зацікавлено продемонструвати краків'янам і гостям музику інших країн, зокрема близьких сусідів. Не буду стверджувати, що, маючи українську музику під близьким «прицілом» (за всієї її масштабності), у Кракові забули про інших сусідів. Це не так. Тутешній міжнародний фестиваль успішно експонує також музику Австрії, Словаччини, Чехії, Угорщини, Білорусі (про останню трохи нижче). Але, вертаючись до наших «порогів», зауважимо: 40 (!) українських композиторів, представлених музикою протягом останніх 15 років у концертах фестивалю в Кракові, як і значна участь у фестивальних акціях українських виконавців, це дуже поважно. Тут дозволю собі висловити таку думку: проф. Єжи Станкевич цілком заслуговує на отримання почесного звання «Заслужений діяч

мистецтв України» (певна нівеляція у наших нагородах йому нічим не «загрожує»), а швидше додасть авторитету обом сторонам).

Певною увагою, яка йде в одному річищі загальнопольських зусиль щодо активної підтримки паростків демократії у Білорусі, користується сучасна білоруська музика. Особливо пощастило талановитому композиторові з Мінська Явгену Паплавському, яскрава музика якого час від часу лунає в Кракові. І в цьому випадку її промотором, як і взагалі польсько-білоруських контактів, є професор Станкевич і ці зв'язки тривають уже понад 15 років. Я. Паплавський від 90-х років часто буває в Польщі (в 1997-99 роках він, як і, до речі, чимало молодих українських композиторів, був стипендіатом польського уряду в музичних академіях Польщі). Цього року представив себе ще й як музиколог: виступив організатором концерту-презентації фортепіанної музики Речі Посполитої XIX сторіччя. Серед цих композиторських імен – Ф. Міладовський, А. Абрамовіч, Н. Орда, К. Крашевський та Ю. Крашевський. Юзеф Ігнаці Крашевський, між іншим, теж пов'язаний з Житомирщиною і більше відомий як автор колосальної – близько 400! – кількості романів та повістей.

Постать київського композитора, піаніста, педагога й видавця Костянтина Казимира Рудольфовича Регамея (1879-1938) віднедавна вже стала відомою в Україні. У його помешканні у Києві (вул. Пушкінська, 32) нині знаходиться центральний офіс НСКУ (історія про це мовчить: на будинку, незважаючи на зусилля музичної громадськості України та Європи поки що немає навіть меморіальної таблиці). Трагічна постать видатного музичного діяча, що жив і загинув в Україні, віддзеркалена у працях наших музикознавців (В. Кузик, Л. Івченко та ін.). Але особливу роль у поверненні спадщини батька й сина Регамеїв (син – композитор Костянтин Регамей, 1907-1982) у європейському, так би мовити, засягу зіграв Є. Станкевич. Упродовж останніх десятиріч він наполегливо, послідовно й ґрунтовно відшукує все нові й нові позиції творчості Регамея-старшого, більша частина якої загублена через відомі обставини: арешт К. К. Регамея функціонерами НКВД в 1937 році за абсурдними звинуваченнями привів його – приятеля Р. Глієра, Б. Лятошинського та ін. – до смерті в 1938 році. Певною сенсацією фестивалю було прем'єрне виконання Фортепіанного концерту фа-дієз мінор, тв. 21 К. К. Регамея. Він працював над ним близько 20 років і мріяв почути його у виконанні сина. У 30-ті роки не склалося... Тричастинний фортепіанний концерт, виконання якого М. Шлезером і М. Дзядом у Кракові, був обірваний незакінченою нотою, згідно незавершеного композитором запису в партитурі, яку нещодавно знайшов Є. Станкевич. Приголомшливе враження.

Завершувався фестиваль вокальним концертом Ольги Пасічник (сопрано) і Мацея Гжибовського (фортепіано), у 2-х відділах якого прозвучали твори К. К. Регамея (батька), Глієра, Рахманінова, Костянтина Регамея (сина), К. Дебюссі, А. Дюпарка та О. Мессіана. Ця неоднорідна за характером і засобами музика, хоч близька за часом створення, була виконана блискуче, піднесено та зворушливо. Твори батька й сина Регамеїв, як і солоспіви Рахманінова, Глієра на слова російських поетів перекинули слухачів у світ поезії «срібного віку» – «тайн

співака», «мовчання», «ночей печалі» і т. п. та близької за настроєм французької лірики доби символізму. Ольга Пасічник, народжена в Україні, вчилась у Києві та Варшаві, від 1992 року працює у Варшавській камерній опері. У її доробку понад 40 оперових партій (від Монтеверді – до композиторів ХХ сторіччя). У Польщі вона користується заслуженим авторитетом і славою, а її мистецтво викликає зацікавлення у багатьох країнах світу – від США, Канади, країн Європи до Австралії та Японії. Тому й зрозумілими були бурхливі овації та той особливий настрій «високої ноти», який гідно завершив фестиваль.

Цікаво дізнаватися про польсько-українські стосунки з різних сфер культури чи політики. Подумалося, ось якби засоби масової інформації і телебачення зокрема найближчим часом скерувало свої зусилля і задокументувало, серед іншого, теми української «присутності» на фестивалі у Кракові, а згодом – й інші, польського чи європейського «штибу»: вони мали б, звичайно, шалений успіх спочатку у вузьких колах, а потім – усе ширше. Для цього досить увійти в діловий контакт на прийнятних умовах з дирекцією фестивалю у Кракові. І не хотілось би чути у відповідь банальну фразу про відсутність грошей... Багато розмов ведеться про нашу присутність у Європі, наші перспективи її розширення. Про цей фестиваль можна було б розповісти більш ґрунтовно, але, гадаю, запропонованого досить, щоб зрозуміти: ось наші сусіди так оберігають свою культуру, не відгороджуючись колючим дротом чи залізною завісою, а з цікавістю запозичають усе найкраще з навколишнього світу. Такий досвід вартий уваги, він продуктивний і лише так займемо своє гідне місце в колі народів світу.

